

EDITORIAL

VEERKRACHTIGE TOEKOMSTPERSPECTIEVEN EN LESSEN VOOR NA DE CORONACRISIS

Een groot deel van de wereld maakt een forse en onverwachte ontwikkeling door. Het uitbreken van het coronavirus heeft onze wereld op haar kop gezet. We worden door de pandemie met de neus op de feiten gedrukt. We zijn als samenleving kwetsbaarder dan we ooit hebben gedacht; Ons zou niets kunnen overkomen. Mooi niet! De gedachte van maatschappelijke onkwetsbaarheid blijkt een enorme misvatting.

De coronapandemie heeft op korte en middellange termijn voor heel wat mensen nadelige gevolgen voor de mogelijkheden om te participeren in het economische, sociale en maatschappelijk leven. Het risico op ongelijkheid in welvaart, gezondheid en welbevinden tussen verschillende groepen dreigt verder toe te nemen. Velen ervaren chaos en onzekerheid. En allen verlangen we naar veiligheid, zekerheid en verbinding.

Nieuw zijn bedreigingen en catastrofale voorvallen die ons leven beheersen geenszins. Er zijn in het verre en nabije verleden parallellen te vinden met de situatie van vandaag de dag, die grote invloed hadden op de ontwikkeling van onze samenleving. Er hebben zich in de geschiedenis tal van grote maatschappelijke rampen voltrokken van de pest (de Zwarte Dood), cholera-uitbraken en buskruitrampen tot Spaanse en Mexicaanse griepepidemieën. Telkens deed zich daarbij de vraag voor: hoe kunnen we omgaan met zulke grootschalige en ingrijpende gebeurtenissen en wat is het effect op het samenleven.

De coronapandemie heeft ons ervan bewust gemaakt dat we leven in een risicomaatschappij. Risico's die niet altijd te vermijden zijn en gevolgen hebben voor het huidig en toekomstig

EDITORIAL

functioneren van de samenleving. In de beleving van velen zijn risico's - of het nu over corona, klimaatverandering of andere grootschalige bedreigingen gaat – onaanvaardbaar of op zijn minst onwenselijk. Wij kunnen moeilijk leven met het idee dat de wereld fundamentele tekortkomingen kent. Maar niet alle pech, leed en risico zijn te voorkomen, noch volledig uit te bannen. Niet voor elk complex maatschappelijk vraagstuk is een oplossing te vinden. Wel kunnen we als professionals zoveel mogelijk voorbereid zijn om te kunnen omgaan met het onvoorziene en onverwachte.

Maatschappelijk onzekerheid biedt ook kansen voor sociale innovatie en creatieve interventies. Zo blijken professionals en organisaties in het sociaal domein het afgelopen jaar open te staan voor zaken die aanvankelijk nauwelijks denkbaar waren. Kijk bijvoorbeeld naar het collectief thuiswerken en de manier waarop het hoger onderwijs met vallen en opstaan het opleiden van toekomstige professionals digitaal heeft voortgezet.

Desalniettemin weten we eigenlijk onvoldoende hoe we op grote crises als de coronapandemie moeten reageren, welke interdependenties dit met zich meebrengt en wat de verwevenheid is. Wat is de (toekomstige) sleutelrol van het sociaal werk, hoe kunnen we om gaan met zulke specifieke omstandigheden? Wat zijn de gevolgen van de coronacrisis voor het sociale domein en wat is er met oog op de (nabije) toekomst geleerd?

Sociaal professionals en sociale opleidingen in Nederland en Vlaanderen zullen systematisch moeten reflecteren wat het vak, het beroep en de werkwijze in tijden van crisis, waarin mensen geïsoleerd raken, werkloos worden, waar de maatschappelijke ongelijkheid groeit en sociale samenhang begint te wankelen, kunnen bijdragen aan het behoud en bevorderen van het sociaal kapitaal in de samenleving. Vooral ook hoe dit methodisch op- en aan te pakken. Herwaardering en heroriëntering van het sociaal professional werk is dan ook op zijn plaats en broodnodig. In deze speciale corona-editie van het *Journal of Social Intervention* gaan we opzoek naar wat de implicaties en veerkrachtige toekomstperspectieven zijn in Nederland en Vlaanderen tijdens en vooral na de coronacrisis.

Deze editie opent met een sprankelend artikel van Rory Truell en Sarah Banks, waarin de ervaringen van sociaal werkers tijdens de mondiale Covid-19-pandemie en de impact daarvan op de kernwaarden van het beroep centraal staan. Het bespreekt de weg die sociaal werkers wereldwijd hebben afgelegd vanaf de eerste uitdagingen, tot het mondiale pleidooi voor een omslag van individuele bescherming naar gezamenlijk gedragen preventie van sociale crises. Vanuit het Ubuntu motto 'Ik ben omdat wij zijn' – het thema van de Mondiale Agenda voor Social

Work - worden de waarden en principes van het sociaal werk belicht en lessen getrokken voor de toekomst.

Truell en Banks beschrijven waarom het nodig is om met elkaar de schotten tussen de verschillende systemen van gezondheid en sociale veiligheid af te breken en pleiten voor het aangaan van een sterker engagement met de gemeenschap, de United Nations en politieke leiders. Het artikel besluit met een oproep aan het sociaal werk als beroep om een mondiale dialoog te starten over de waarden die nodig zijn om een nieuwe eco-sociale wereld te creëren, een wereld waar niemand wordt uitgesloten.

In het tweede artikel – een beleidsbijdrage - komen de tekortkomingen van de eendimensionale, rechtlijnige aanpak van de coronacrisis op het sociaal domein aan de orde. Jet Bussemaker, Britt Kraaijeveld en Suzan van der Pas betogen dat de eendimensionale sturing op enkele vastgestelde kwantitatieve doelen en de medisch-curatieve benadering die hiermee gepaard ging, het zicht heeft onttrokken aan belangrijke sociale gevolgen van de crisis. Deze eendimensionale benadering wordt geplaatst tegenover een adaptief sturingsprincipe. De auteurs houden een hartstochtelijk onderbouwd pleidooi voor een adaptieve vorm van sturing die ruimte biedt aan de meevoudige waarden en complexe afwegingen, waar men binnen het sociaal domein veelal mee te maken heeft. Aan de hand van drie lessen wordt geïllustreerd hoe een adaptieve vorm van besturen bij had kunnen dragen aan de complexe afwegingen die gemaakt moesten worden tijdens de crisis.

In de derde meer theoretische bijdrage keren Yke van der Schoor en Laurine Blonk terug naar de kern van het sociaal werk. De auteurs stellen dat de coronacrisis het debat over de beroepsidentiteit van sociaal werkers verder heeft doen oplaaien. De crisis ging gepaard met nieuwe morele vraagstukken, waarbij sociaal werkers niet konden teruggrijpen op een duidelijke beroepsidentiteit als moreel referentiekader. Wat kan de rol zijn van de beroepsidentiteit in het morele handelen van sociaal werkers in en na de coronacrisis? Van der Schoor en Blonk plaatsen prikkelende kanttekeningen bij de aanname dat een sterke beroepsidentiteit van meerwaarde is bij de omgang met complexe morele vraagstukken. De auteurs tonen dat het morele handelen van sociaal werkers wordt gevormd door het vermogen om tegenstrijdigheden en onzekerheid te hanteren; een waardevol vermogen dat ze 'handelen zonder houvast' noemen. Van der Schoor en Blonk pleiten voor praktijken die een 'balancerende' morele houding en 'handelen zonder houvast' mogelijk maken na de coronacrisis.

In het vierde artikel stellen Jelmer Schalk, Eduard Schmidt, Marlieke Ridder en Suzan van der Pas kritische vragen over de beleidsrespons op de crisis, aan de hand van een praktijkcase. In het artikel

EDITORIAL

constateren de auteurs dat de coronapandemie een blijvende impact zal hebben op het sociaal- en gezondheidsdomein in Nederland. De auteurs beschrijven de respons van de lokale overheid met betrekking tot de daklozenopvang in Rotterdam en Den Haag aan de hand van interviews, waarbij werd gevraagd naar de ervaren veranderingen in de dienstverlening. Zij distilleren de 'lessons learned', en onderzoeken de houdbaarheid van deze lessen voor toekomstig beleid. Al voor de crisis was er een toenemende urgentie om de zorg en ondersteuning meer te organiseren rond bepaalde groepen van kwetsbare cliënten, geleverd op de juiste plek, gericht het vergroten van kwaliteit van leven. De crisisrespons heeft voor nieuwe multi-sectorale verbindingen tussen organisaties gezorgd in de dienstverlening aan kwetsbare groepen.

Aansluitend op dit artikel geeft Koen Hermans een korte inzichtrijke reflectie op de impact van en strijd tegen dak- en thuisloosheid in België tijdens de eerste fase van de coronacrisis vanuit het Belgisch/Vlaams perspectief.

Het zesde artikel betreft een bijzondere IWO bijdrage, waarin innovaties in het werkveld en onderwijs worden belicht. In juni 2021 organiseerde de redactie van JSI een panelgesprek over de lessen voor de toekomst die opleidingen sociaal werk kunnen trekken uit de coronacrisis. Studenten, docenten en leidinggevenden van enkele sociaal werkopleidingen in Vlaanderen en Nederland keken met elkaar terug op de ontwikkelingen binnen de opleidingen (hoe hebben ze gehandeld) en vooruit naar wat hieruit te leren valt. Collin den Braber, Kristel Driessens en Leonie le Sage schreven op basis van dit panelgesprek een herkenbaar en inspirerend artikel. De snelle omschakeling naar digitaal onderwijs, de zorg voor de kwaliteit van het onderwijs en voor het welzijn van de studenten werden door het panel genoemd als positieve ontwikkelingen. Maar in tijden van crisismanagement verliest men soms de essentie van het sociaal werk uit het oog: het belang van fysiek contact en nabijheid en vooral de democratische processen van co-creatie van opleiding, professionele praktijk en samenleving. De eigenheid en kracht van het sociaal werk hebben zich te weinig kunnen profileren in deze crisistijden. Het panelgesprek mondt uit in een warm pleidooi voor meer dialogisch werken.

Deze speciale editie van JSI sluit af met een boeiende bijdrage van Koen Hermans over solidariteit tijdens de eerste lockdown in Vlaanderen/België. De coronacrisis heeft de term 'solidariteit' weer binnengebracht in het publieke leven. Mensen gingen voor elkaar boodschappen doen, maakten maaltijden en zochten verbinding. Allerlei digitale platforms werden opgezet om in contact met elkaar te komen. De samenleving sloeg zichzelf min of meer op haar eigen borst en benadrukte hoe solidair ze wel niet is. Tegelijkertijd doken al snel signalen op dat deze crisis bestaande ongelijkheden versterkte en nieuwe ongelijkheden deed ontstaan. In zijn bijdrage analyseert

Hermans hoe sociaal werkers reageerden op de crisis en wat ons dat leert over de relatie tussen informele, directe en geïnstitutionaliseerde, indirecte solidariteit.

De redactie van JSI hoopt dat deze speciale corona-editie haar weg zal vinden naar beleidsmakers, wetenschappers, sociaal professionals, docenten en vooral bruikbaar is voor het onderwijs aan aankomende sociaal werkers.

Met speciale dank aan de redactieleden Kristel Driessens, Yke van de Schoor en Suzan van der Pas.

Wieteke van Dam, eindredacteur

Szabinka Dudevszky, eindredacteur

Toby Witte, hoofdredacteur

RESILIENT FUTURE PROSPECTS AND LESSONS LEARNED FROM THE COVID-19 CRISES

The outbreak of the COVID-19 virus has turned our world upside down. We are facing the fact that as a society we are more vulnerable than we ever dared to think. The thought of civil immunity turned out to be a misconception.

For quite a few people, the COVID-19 pandemic has a negative impact on their possibilities to participate in economic and social life. Many of them therefore experience unclarity and uncertainty. Threats and catastrophic incidents that rule our lives are however not a novelty. In the distant and recent past we can find parallels of the present day. Through centuries we have been confronted with dangerous and lethal (invisible) viruses, many times. We have battled smallpox, polio and measles, for example.

The COVID-19 pandemic has made us aware that we live in a risk society. There are risks we can't avoid and which have consequences for the functioning of society. For many of us risks are unacceptable. We find it hard to live with the notion that the world has fundamental deficiencies and that ongoing modernisation entails risks. We can't prevent or banish all bad luck, suffering and risk. There is not a solution for every complex social issue. But as professionals we have to be prepared as best we can and be able to deal with the unforeseen and unexpected. Social uncertainty also offers opportunities for social innovation and creative interventions.

EDITORIAL

In this special COVID-19 edition we explore what the implications and resilient future prospects are in The Netherlands and Flanders during and especially after the Covid-19 crisis.

This edition starts with an article by Truell and Banks in which they write about the experience of the global COVID-19 crisis as it impacts on the underpinning values of the social work profession. Social work values and principles are re-examined in the context of The Global Agenda for Social Work theme 'I am because we are'. They show us that it is necessary to unlock the silos separating health and social protection systems and heightened engagement with communities, the United Nations and political leaders. The article concludes with a proposition that the social work profession should support an inclusive global conversation on the values needed to shape a new eco-social world where no one is left behind.

The second article describes the shortcomings of the one-dimensional approach in the attempt to cope with the COVID-19 crisis in the Netherlands. Bussemaker, Kraaijeveld en Van der Pas argue that the consequence of this approach is that negative implications of the crisis occurring in the social domain were hidden from our view. This one-dimensional approach is contrasted with an adaptive form of governance in which there is room for multiple values and considerations which are often present in the social domain. They use three lessons to illustrate the way in which an adaptive form of governance could have contributed to the management of the crisis.

The third article states that the COVID-19 crisis generated new moral challenges, in which social workers could not fall back on a clear professional identity as a moral frame of reference. What role does the professional identity have in the moral agency of social workers during and after the COVID-19 crisis? Van der Schoor en Blonk criticize the assumption that a strong professional identity contributes to 'better' moral agency. They show that the moral agency of social workers is shaped by their ability to deal with contradictory and uncertain situations; a valuable ability they call 'acting without anchor'.

In the fourth article Schalk, Schmidt, Ridder en Van der Pas state that the COVID-19 pandemic will have a lasting impact on the social and healthcare domains in The Netherlands. The pandemic raises fundamental questions and there is an increasing sense of urgency to organize care and social support around specific vulnerable populations. The crisis response has established new multisectoral relations between organizations in service delivery to these populations. The authors describe the crisis response of the local governments with respect to homeless shelters in Rotterdam and The Hague and distill the lessons learned and reflect on their sustainability

for future policy. Following this article Hermans adds a Belgian perspective on the battle against homelessness during the first lockdown. Thereby he reflects on the contribution of Schalk, Schmidt, Ridder and Van der Pas.

Before the summer the editorial team of JSI organised a panel discussion about the lessons learned by Social Work educators and students during the COVID-19 crisis. Teachers, students and managers in Flanders and The Netherlands reflected on their experiences and looked forward. Den Braber, Driessens and Le Sage wrote an inspiring article based on this panel discussion. The quick transition to digital education, ensuring the quality of education and the wellbeing of students were the main focus. But in times of crisis, one lost sight of the essence of social work: the importance of physical contact and proximity and especially the democratic processes by which we co-create. The specificity and strength of the social work profession were little presented in times of crisis. The discussion resulted in a plea for social dialogue.

This edition concludes with an article by Hermans about solidarity during the first lockdown in Flanders/Belgium. The COVID-19 crisis has reintroduced the concept of solidarity in the public debate. People helped each other with groceries, meals, etc. Society patted itself on the back and emphasised its solidarity. At the same time it quickly became clear that the crisis strengthened existing inequalities and gave rise to new inequalities. In his contribution Hermans analyses how social workers in Flanders responded to the crisis and how the crisis impacted the relationship between formal and informal forms of solidarity.

The editorial team of JSI hopes this COVID-19 special will find its way to policy makers, scientists, social professionals and teachers and mostly that it will be useful for educational purposes and future social workers.

With special thanks to members of the editorial board Kristel Driessens, Yke van de Schoor en Suzan van der Pas.

Wieteke van Dam, editor
Szabinka Dudevszky, editor
Toby Witte, chief editor